

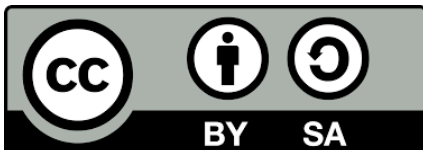
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΑΝΟΙΚΤΑ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Εισαγωγή στη Γλωσσολογία Ι

Σύνταξη

Διδάσκοντες: Επίκ. Καθ. Μαρία Λεκάκου,
Λέκτορας Μαρία Μαστροπαύλου

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Εισαγωγή στη Γλωσσολογία I

Διδάσκουσες: Μ. Λεκάκου & Μ. Μαστροπαύλου
Α' εξάμηνο, ακαδημαϊκό έτος 2014-2015
Τμήμα Φιλολογίας

Ιεραρχική Οργάνωση

- Οι προτάσεις αποτελούνται από λέξεις.
- Παρόλαυτα, οι προτάσεις είναι κάτι παραπάνω από απλή παράταξη (γραμμική ακολουθία) λέξεων.
- Οι προτάσεις αποτελούνται από **λέξεις** που **οργανώνονται σε ενότητες**, τις φράσεις.
- Οι **φράσεις** συνδυάζονται μεταξύ τους και σχηματίζουν προτάσεις.

Ιεραρχική Οργάνωση

- Η δομή των προτάσεων:

λέξη → φράση → πρόταση

αποκαλείται **ιεραρχική οργάνωση** (hierarchical structure).

- Η ιεραρχική οργάνωση είναι χαρακτηριστικό όλων των ανθρώπινων γλωσσών.
- Πρόκειται, λοιπόν, για μια εξαιρετικά σημαντική ιδιότητα της ανθρώπινης γλώσσας.

Ιεραρχική Οργάνωση

- Ως φυσικοί ομιλητές, μπορούμε να έχουμε διαισθήσεις για τη δόμηση των προτάσεων.
- Ποια είναι η διαίσθησή σας ως προς τις επιμέρους ενότητες στην ακόλουθη πρόταση;
 1. Ο Γιάννης έλυσε την άσκηση υπερβολικά γρήγορα.

Ιεραρχική Οργάνωση

- **Πρόταση:** αποτελείται από λέξεις οργανωμένες σε **φράσεις**.
 - Τα ονόματα (Ο) σχηματίζουν ονοματικές φράσεις (ΟΦ).
 - Τα ρήματα (Ρ) σχηματίζουν ρηματικές φράσεις (ΡΦ).
- Οι **φράσεις** αυτές είναι ομάδες λέξεων που μαζί λειτουργούν ως μία ενότητα. Ονομάζονται **άμεσα συστατικά** της πρότασης.

Ιεραρχική Οργάνωση

- Εκτός από τη διαίσθηση των φυσικών ομιλητών, οι γλωσσολόγοι χρησιμοποιούν **διαγνωστικά κριτήρια** για να ανεύρουν τη συντακτική δομή της πρότασης (= άμεσα συστατικά):
 - αντικατάσταση,
 - αυτονομία στο λόγο,
 - μετακίνηση,
 - σύνδεση κατά παράταξη.

Αντικατάσταση

✓ **Αντωνυμίες** για ΟΦ:

- (1) α. Ο Γιάννης έλυσε την άσκηση υπερβολικά γρήγορα.
β. **Αυτός** έλυσε την άσκηση υπερβολικά γρήγορα.
γ. Ο Γιάννης έλυσε **αυτήν** υπερβολικά γρήγορα.
δ. Ο Γιάννης **την** έλυσε υπερβολικά γρήγορα.

Αντικατάσταση

✓ με το *και* ο *X* **επίσης** (για ΡΦ):

(2) α. Ο Γιάννης έλυσε την άσκηση
υπερβολικά γρήγορα.

β. ... κι ο Τάκης **επίσης**.

επίσης → ΡΦ

Αυτονομία στο λόγο

- ✓ Μόνο άμεσα συστατικά μπορούν να σταθούν αυτόνομα στο λόγο.
- ✓ Αυτονομία στο λόγο: γραμματική δομή ως απάντηση ερώτηση μερικής άγνοιας.

Αυτονομία στο λόγο

(2) α. Πώς έλυσε ο Γιάννης την άσκηση;

β. Υπερβολικά γρήγορα./*Υπερβολικά.

(3) α. Ποιος έλυσε την άσκηση;

β. Ο Γιάννης. /*Ο. /*Γιάννης.

(4) α. Τι έκανε ο Γιάννης;

β. Έλυσε την άσκηση υπερβολικά γρήγορα.

γ.*Έλυσε (υπερβολικά γρήγορα).

Μετακίνηση

Μόνο άμεσα συστατικά μπορούν να μετακινηθούν εντός της πρότασης:

- (1) Ο Γιάννης έλυσε την άσκηση υπερβολικά γρήγορα.
- (2) Έλυσε [ο Γιάννης] την άσκηση υπερβολικά γρήγορα.
- (3) Έλυσε την άσκηση [ο Γιάννης] υπερβολικά γρήγορα.
- (4) Έλυσε την άσκηση υπερβολικά γρήγορα [ο Γιάννης].

Μετακίνηση

- (1) *[O] έλυσε [Γιάννης] την άσκηση υπερβολικά γρήγορα.
- (2) * [O] έλυσε την άσκηση [Γιάννης] υπερβολικά γρήγορα.
- (3) *[O] έλυσε την άσκηση υπερβολικά γρήγορα [Γιάννης].

Μετακίνηση

- (1) Ο Γιάννης έλυσε την άσκηση υπερβολικά γρήγορα.
- (2) Έλυσε την άσκηση [ο Γιάννης] υπερβολικά γρήγορα.
- (3) [Την άσκηση] έλυσε ο Γιάννης υπερβολικά γρήγορα.
- (4) *[Την] έλυσε [_ άσκηση] ο Γιάννης υπερβολικά γρήγορα.

Μετακίνηση

- (1) Ο Γιάννης έλυσε την άσκηση υπερβολικά γρήγορα.
- (2) Έλυσε την άσκηση [ο Γιάννης] υπερβολικά γρήγορα.
- (3) [Υπερβολικά γρήγορα] έλυσε την άσκηση ο Γιάννης.
- (4) *[Υπερβολικά] έλυσε την άσκηση ο Γιάννης [γρήγορα].

Μετακίνηση

- (1) Ο Γιάννης έλυσε την άσκηση υπερβολικά γρήγορα.
- (2) Έλυσε την άσκηση [ο Γιάννης] υπερβολικά γρήγορα.
- (3) ***[Έλυσε την]** ο Γιάννης [_] άσκηση υπερβολικά **γρήγορα**.
- (4) ***[Την άσκηση υπερβολικά]** ο Γιάννης έλυσε [_] γρήγορα.

Σύνδεση κατά παράταξη

- Συνδέονται παρατακτικά μόνο ίδιες συντακτικές κατηγορίες:
 - ΟΦ & ΟΦ
 - ΡΦ & ΡΦ
 - *ΟΦ & ΡΦ
- Συνδέοντας παρατακτικά την ομάδα λέξεων που εξετάζουμε με μια ομοειδή της, διαγιγνώσκουμε το αν συνιστά άμεσο συστατικό.

Σύνδεση κατά παράταξη

- ΡΦ & ΡΦ

(1) Ο Γιάννης [έλυσε την άσκηση υπερβολικά γρήγορα] και [βγήκε για διάλειμμα.]

- ΟΦ & ΟΦ

(2) Ο Γιάννης έλυσε [την άσκηση] και [το σταυρόλεξο] υπερβολικά γρήγορα.

- ΕπιρρΦ & ΕπιρρΦ

(3) Ο Γιάννης έλυσε την άσκηση [υπερβολικά γρήγορα] και [έξυπνα].

Σύνδεση κατά παράταξη

- Τα ακόλουθα συστατικά δεν ανήκουν στην ίδια συντακτική κατηγορία, γι' αυτό και δεν μπορούν να συνδεθούν κατά παράταξη:

(1) *[_{ΟΦ}Ο Γιάννης] και [_{ΕπιθΦ}πολύ όμορφος] έλυσε την άσκηση.

(2) *[_{ΟΦ}Ο Γιάννης] και [_{ΡΦ}χαζεύω] έλυσε την άσκηση.

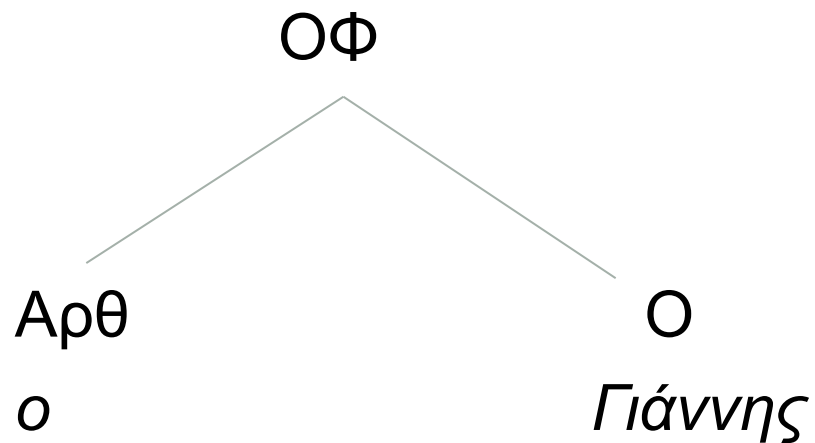
Ανάλυση σε άμεσα συστατικά

Άσκηση:

- Με βάση τα παραπάνω διαγνωστικά κριτήρια, αναλύστε την ακόλουθη πρόταση σε άμεσα συστατικά:
 1. Ο Δημήτρης χάρισε του Γιάννη το παλιό κινητό του.

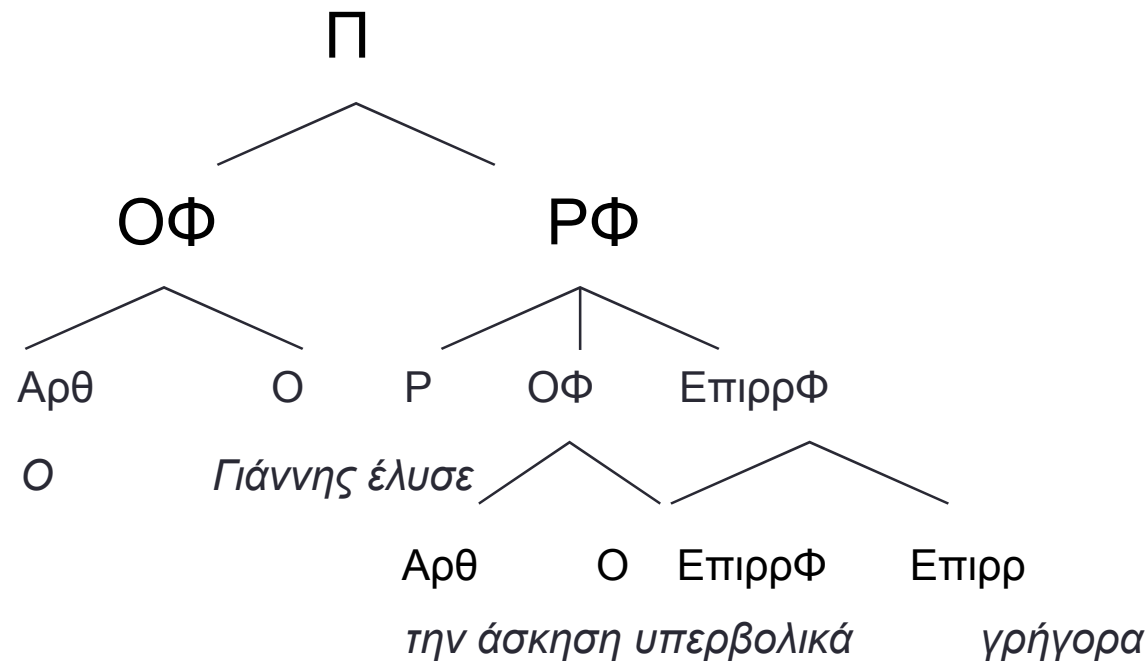
Ιεραρχική Οργάνωση

- Η οργάνωση των λέξεων σε φράσεις και των φράσεων σε προτάσεις γίνεται με τα **δέντρα-διαγράμματα**:

Ανάλυση σε φράσεις/συστατικά

- Η ανάλυση σε δέντρο-διάγραμμα εφαρμόζεται σε ολόκληρη την πρόταση:

Κανόνες για τη δομή της πρότασης

- Τα δέντρα-διαγράμματα παράγονται/γεννώνται (εξού και «Γενετική Γραμματική») με βάση τους συντακτικούς κανόνες της εκάστοτε γλώσσας.
- Οι κανόνες αυτοί αποδίδουν τη δόμηση των φράσεων και των προτάσεων στα συστατικά τους.
- Οι κανόνες αυτοί ονομάζονται **Κανόνες Φραστικής Δομής (ΚΦΔ)**.

Κανόνες Φραστικής Δομής

- Η συντακτική περιγραφή μιας γλώσσας συνίσταται στην κατά το δυνατόν γενικότερη και οικονομικότερη διατύπωση των κανόνων που παράγουν τις γραμματικές φράσεις και προτάσεις στη γλώσσα αυτή.
- Οι κανόνες παράγουν απεριόριστο αριθμό προτάσεων, αλλά οι ίδιοι είναι πεπερασμένοι σε αριθμό.

Κανόνες Φραστικής Δομής

- Παραδείγματα ΚΦΔ:

- $\Pi \rightarrow \text{ΟΦ ΡΦ}$
- $\text{ΟΦ} \rightarrow \text{Αρθ Ο}$
- $\text{ΡΦ} \rightarrow \text{Ρ}$
- $\text{ΡΦ} \rightarrow \text{Ρ ΟΦ}$

- Οι κανόνες αυτοί παράγουν τη δομή προτάσεων όπως οι ακόλουθες:

- (1) Ο Γιάννης κοιμάται.
- (2) Οι χορευτές ξεκουράζονται.
- (3) Ο θόρυβος ξύπνησε τους γείτονες.
- (4) Κάθε άνθρωπος μιλάει μια γλώσσα.

Κανόνες Φραστικής Δομής

- Κάθε φράση έχει μια κεφαλή.
- Η λεξική κατηγορία είναι η **κεφαλή** της αντίστοιχης φραστικής κατηγορίας:
 - Π.χ. κεφαλή μιας ΟΦ είναι πάντα ένα Ο.
- Η λεξική κατηγορία καθορίζει το είδος και τις ιδιότητες της φραστικής κατηγορίας:
 - Π.χ. η ΟΦ είναι ονοματικής φύσης γιατί περιέχει ένα όνομα ως κεφαλή της.

Κανόνες Φραστικής Δομής

- Μια γενική αρχή για τους ΚΦΔ: στα αριστερά του βέλους εμφανίζεται μια φραστική κατηγορία, στα δεξιά του βέλους εμφανίζεται η αντίστοιχη λεξική κατηγορία:
- Π.χ.
 - $ΟΦ \rightarrow \text{Αρθ } Ο$
 - $ΡΦ \rightarrow Ρ \text{ } ΟΦ$
- ✓ Ποιος ΚΦΔ αντιβαίνει σε αυτή την αρχή;

Κανόνες Φραστικής Δομής

- Το δείγμα των κανόνων που δώσαμε παραπάνω χρειάζεται να εμπλουτιστεί με πολλούς άλλους.
 - Π.χ. Οι ονοματικές φράσεις προαιρετικά περιέχουν επίθετα: *ο πολύ επιμελής φοιτητής*.
 - Π.χ. Οι ρηματικές φράσεις προαιρετικά περιέχουν επιρρήματα:
- Δηλώνουμε την προαιρετική παρουσία με παρενθέσεις εντός του ΚΦΔ:
 - ΟΦ → Αρθ (ΕπιθΦ) Ο

Δομική αμφισημία

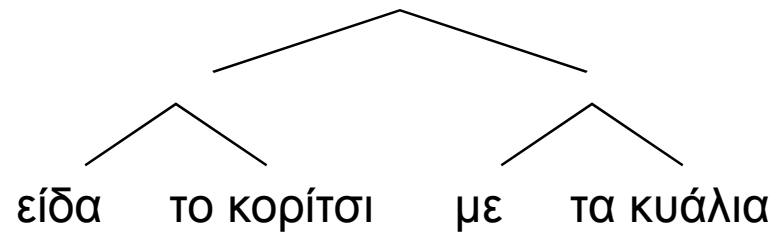
- Η ιεραρχική οργάνωση των προτάσεων μας επιτρέπει να κατανοήσουμε την ύπαρξη **δομικών αμφισημιών**:
 - (1) **Είδα το κορίτσι με τα κυάλια.**
 - i. Χρησιμοποίησα κυάλια για να δω το κορίτσι.
 - ii. Είδα ένα κορίτσι που κρατούσε/φορούσε κυάλια.
- Διαφορετικού είδους η αμφισημία στο (2) – λεξική:
 - (2) Ο **πίνακας** αυτός φαίνεται παλιός.

Δομική αμφισημία

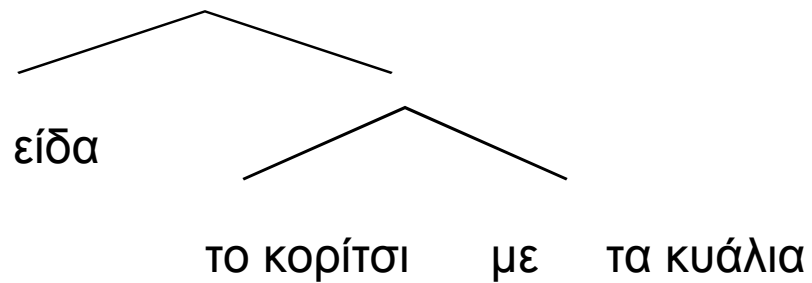
- Μία πρόταση μπορεί να αντιστοιχεί σε δύο (ή καμιά φορά περισσότερες) διαφορετικές ερμηνείες → **αμφίσημη** πρόταση.
 - Εφόσον η ερμηνεία των μεμονωμένων λέξεων παραμένει σταθερή, η αμφισημία οφείλεται σε διαφορετική **δόμηση** των συστατικών της πρότασης.
- δύο διαφορετικά δέντρα- διαγράμματα

Δομική αμφισημία

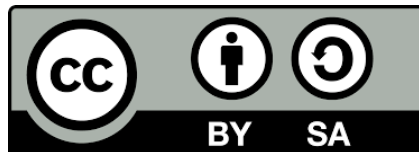
- Είδα το κορίτσι με τα κυάλια.

- Είδα το κορίτσι με τα κυάλια.

Τέλος Ενότητας

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σημειώματα

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.0.

Έχουν προηγηθεί οι κάτωθι εκδόσεις:

- Έκδοση 1.0 διαθέσιμη εδώ.

<http://ecourse.uoi.gr/course/view.php?id=1089>.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Διδάσκοντες: Επίκ.
Καθ. Μαρία Λεκάκου, Λέκτορας Μαρία
Μαστροπαύλου. «Εισαγωγή στη Γλωσσολογία Ι.
Σύνταξη». Έκδοση: 1.0. Ιωάννινα 2014. Διαθέσιμο από
τη δικτυακή διεύθυνση:

<http://ecourse.uoi.gr/course/view.php?id=1089>.

Σημείωμα Αδειοδότησης

- Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά Δημιουργού - Παρόμοια Διανομή, Διεθνής Έκδοση 4.0 [1] ή μεταγενέστερη.

- [1] <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>.